

Prethodno priopćenje
UDK: 811.131.1'366.582.2
378.1:81'243

Primljen: 9. 7. 2014.
Prihvaćen: 11. 3. 2015.

OVLADAVANJE IMPERFEKTOM U NASTAVI TALIJANSKOG JEZIKA

*Manuela Kotlar**
Sveučilište u Zadru

*Danijela Barišić Antić**
Sveučilište u Zadru

U ovom se radu analiziraju pogreške vezane uz upotrebu talijanskog imperfekta koje su primijećene kod studenata talijanskog jezika Sveučilišta u Zadru. Cilj je ovoga istraživanja bio pronaći uzrok pogrešne usvojenosti toga gradiva. Istraživanje je potvrdilo početnu pretpostavku da su pogreške ponajviše uzrokovane pogrešnim razumijevanjem stručnih termina, zbog čega učenici na neispravan način razumiju definicije i objašnjenja u srednjoškolskim udžbenicima. Pokazalo se da dotična objašnjenja, iako uglavnom ispravna, navode učenike na krivi zaključak. Pozivajući se na radove dvojice talijanskih autora (K. Katerinov i R. Tartaglione) i koristeći se njihovim iskustvima, na kraju rada ponuđen je prijedlog obrade imperfekta.

Ključne riječi: talijanski jezik, glagolski vid, imperfekt, terminologija, hrvatski studenti.

1. UVOD

Među studentima prvog semestra studija talijanistike Sveučilišta u Zadru koji su već učili talijanski jezik u osnovnoj ili srednjoj školi, pokazuju se iz godine u godinu uvijek iste pogreške vezane uz usvojeno znanje o upotrebi imperfekta u talijanskom jeziku. Pobudile su posebnu pozornost jer, bez obzira na grad iz

* mkotlar@unizd.hr

* dantic@unizd.hr

kojeg studenti dolaze, školu koju su pohađali i udžbenike kojima su se koristili, pokazuju isti obrazac.

Učenici počinju rabiti imperfekt prilično rano u procesu usvajanja talijanskog kao stranog jezika, neki već u prvoj godini učenja, ovisno o tome radi li se o srednjoj ili osnovnoj školi. Osim toga, njegovu upotrebu nalazimo gotovo bez iznimke u svakom pa i najmanjem aspektu, kako govornog, tako i pisanog talijanskog jezika.

Budući da u našim školama uglavnom prevladava kombinacija gramatičkog i komunikacijskog pristupa u učenju stranih jezika, osim uvježbavanju četiriju jezičnih vještina, velika se pažnja pridaje i učenju gramatičkih pravila, s kojima se učenici neizbježno susreću. Stoga se oni u pravilu nalaze pred dvostrukom poteškoćom. Osim negativnog prijenosa iz hrvatskog jezika, koji je u određenoj mjeri prisutan pri upotrebi imperfekta, moraju se suočiti i s ispravnim shvaćanjem i usvajanjem definicija. Imperfekt u talijanskom jeziku ima kompleksnu ulogu. Može se sa sigurnošću reći da je taj dio gradiva talijanske gramatike među najsloženijim za govornike hrvatskoga jezika, jednako kao upotreba konjunktiva ili pravila o slaganju vremena. Međutim, za razliku od dvaju potonjih dijelova gradiva, studenti ga uopće ne doživljavaju na taj način. Naprotiv, uglavnom su prilično sigurni u svoje znanje o upotrebi imperfekta i rado će ga podijeliti s ostalima, što ukazuje na osobitu pažnju koja se u školama pridaje tom dijelu gradiva. Tim više zbunjuje činjenica da većina studenata pogrešno tumači gramatička pravila i pogrešno upotrebljava imperfekt pri rješavanju testova, ali i u komunikaciji.

U ovom će se radu istražiti stupanj usvojenosti gradiva i osobna uvjerenja koja studenti imaju o dotičnom području talijanske gramatike. Analizom materijala prikupljena anketnim upitnikom i analizom gramatičkih definicija koje nalazimo u najčešće korištenim udžbenicima, pokušat će se otkriti uzrok tom rasprostranjenom fenomenu. Osnovni je cilj istraživanja ispitati postoji li učinkovitiji način na koji bi se studentima objasnila upotreba imperfekta kako bi se izbjeglo ponavljanje pogrešaka.

2. OBILJEŽJE VIDA U HRVATSKOM JEZIKU

U hrvatskom se jeziku imperfekt ne rabi u svakodnevnom govoru. Stoga ga učenici nisu u mogućnosti usporediti s talijanskim imperfektom, već se pri učenju talijanskoga oslanjaju na obilježje glagolskog vida ili aspekta, koji u istom obliku ne postoji u talijanskom jeziku.

„Glagolski vid ili aspekt općenito se može odrediti kao gramatička kategorija koja izražava vremenski pogled na radnju ili stanje izraženo glagolom.“ (Cvikić i Jelaska, 2007: 191) i u hrvatskome je to jedna od

najsloženijih jezičnih kategorija. Po kriteriju glagolskog vida razlikuju se svršeni (perfektivni) glagoli koji se tvore prefiksima (govoriti – izgovoriti) ili sufiksom –nu- (nicati – niknuti) i nesvršeni (imperfektivni) glagoli koji se tvore sufiksima (zapisati – zapisivati). „Slavenski je naziv za aspekt glagolski vid i označava binarnu opreku između glagola koji se međusobno razlikuju samo prema tomu opisuju li svršenu (perfektivnu, ograničenu) radnju ili nesvršenu (imperfektivnu, neograničenu)“ (Novak Milić, 2010: 133). Svršeni glagoli izriču cjelovitu radnju kao ishod procesa, tj. rezultativnost i jednokratnost, i ne mogu se promatrati u vremenu, a nesvršeni glagoli, koji se promatraju u vremenu, izriču procesualnost, tj. trajanje procesa i habitualnost, tj. radnju koja je uobičajena i događa se često, a neki od njih ne upućuju na ishod radnje. Prema načinu vršenja glagolske radnje glagoli mogu biti¹:

- a) trajni – za razliku od netrajnih izražavaju radnju u neprekidnom trajanju, stanje subjekta i nesvršeni su (Avion je stajao na pisti.)
- b) razvojni – glagoli koji za razliku od nerazvojnih jesu glagoli „nestanja“, radnje i zbivanja, izražavaju radnju u tijeku (Minović, 1987) (Avion je prelijetao grad.)
- c) učestali – izražavaju radnju koja se ponavlja, prekida i ponovo nastavlja, a mogu biti svršeni i nesvršeni: pozatvarati, napominjati... (Brzo sam pozatvarao sve prozore. Učitelj je napominjao učenicima o važnosti zdrave prehrane.) Učestali se glagoli nazivaju raspodjelnim glagolima ako „se radnja vrši na više objekata ili imaju više subjekata“ (Barić i sur., 2003: 223), stoga se dijele se na „subjektno–raspodjelne i objektno–raspodjelne“ (Novak Milić, 2008: 114) (Popucao sam po šavovima. Polomio sam sve pred sobom.)
- d) trenutni – svršeni su glagoli koji izražavaju radnju izvršenu u trenutku (Gomila je jurnula prema meni.)
- e) učinski – izražavaju „promjenu stanja: leći, lijegati, sjesti, sjedati, stati...“ (Pranjeković, 2012:14) (Sjedao je za stol namrgođen i bez volje za životom.)
- f) pantivni – izražavaju postupnost radnje prikazujući učinak u svakoj njezinoj fazi (Marija piše seminarski rad. Napisala je uvodni dio/ polovinu/ cijeli seminarski rad.)
- g) totivni – za razliku od pantivnih glagola ne prikazuju rezultat pojedinih faza, već „predmet u cjelini:...liječiti – izliječiti...“ (Barić i sur., 2003: 224) (Doktor je liječio bolesnika i izliječio ga je.)

¹ Usp. Barić, E. i sur. (2003): *Hrvatska gramatika*. Zagreb, Školska knjiga. Autoričini primjeri

h) inkoativni – za razliku od finitivnih koji izražavaju „završetak, završavanje neke radnje: ...dopuniti – dopunjavati...” (Maja je dopunila tabelu. Dopunjavala ju je dva sata.), inkoativni glagoli izražavaju „početak, počinjanje radnje: ...početi–počinjati...” (Barić i sur., 2003: 224) (Mario je počeo sumnjati u nju. Svaki moj dan počinjao je osmijehom.)

i) poredbeni – ovu grupu glagola čine:

deminutivni glagoli koji se najčešće tvore sufiksanim morfemima, ali i prefiksima, što je puno rjeđe, a izražavaju radnju slabijeg intenziteta od one koja je uobičajena: grickati – gricnuti (Za vrijeme školskog odmora grickao je slane štapiće. Miš je gricnuo komadić sira.)

augmentativni glagoli izražavaju radnju većeg intenziteta od one koja je uobičajena: prejesti se – jesti (Karla se prejela bombona na rođendanskoj proslavi.)

majorativni glagoli koji se najčešće tvore prefiksom 'naj' izražavajući radnju koja je bolja u odnosu na neku drugu: nadmudrivati– mudrovati (Stalno se nadmudrivao s ocem.)

j) intenzivni – izražavaju veći stupanj intenziteta radnje prikazujući je u njezinu tijeku ili prikazujući sam njezin vrhunac: uzburkivati se – uzburkati se (Odjednom se more

ispred njih uzburkalo. Baš u to vrijeme more se uzburkavalo.)

k) sativni – izražavaju radnju „koja je dovoljna vršitelju: ispavati se, izvikati se ...” (Barić i sur., 2003: 224) (Pred svima se izvikao se na dječaka.)

l) telični – za razliku od ateličnih glagola izražavaju trenutak u kojem radnja prestaje (Marija slika portret.), ali je za njihovo razlikovanje važan i kontekst jer isti glagol u drugom kontekstu ima atelično značenje (Marija slika.). Telični glagoli izražavaju ili samo ostvarenje cilja (dotaknuti dno) ili vrijeme potrebno za njegovo ostvarivanje (hodati sat vremena).

Glagolski vid u hrvatskom jeziku ima morfološka, semantička i sintaktička obilježja. Svršeni se glagoli od svojih nesvršenih parnjaka razlikuju već u svom infinitivnom obliku ('platiti', platim, plate... prema 'plaćati', plaćam, plaćaju), dakle razlikuju se samo prema glagolskom vidu, a semantička je vrijednost ista. Neki višeznačni glagoli nemaju svog vidskog parnjaka za svako značenje. Glagol 'dolaziti' može se rabiti kao svršena inačica glagola 'doći' u smislu stizanja na neko odredište, ali ne i u smislu novčane vrijednosti (Koliko dode ova knjiga?) (Cvikić i Jelaska, 2007) . Osim toga, svršeni se glagoli najčešće ne mogu upotrebljavati u rečenicama koje izriču prezent jer izražavaju ishod procesa i stoga ne mogu označavati radnju koja još traje, a zbog toga je rečenica *Nacrtam. gramatički netočna. U širem

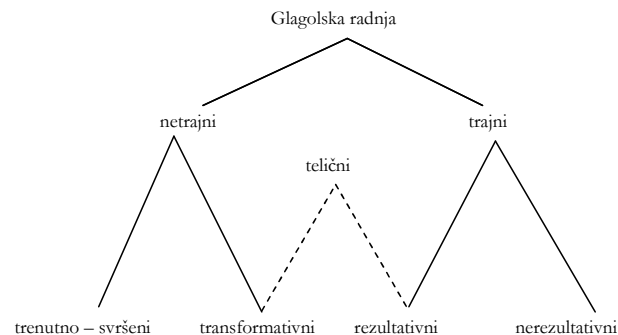
kontekstu isti glagol može izražavati habitualno značenje prezenta (Često nacrtam ono što je neobično u prirodi.). Svršeni se glagoli mogu rabiti u zavisnim rečenicama umjesto futura egzaktnog (Kad pročitaš moju poruku, znat ćeš koliko mi značiš. umjesto Kad budeš pročitao moju poruku, znat ćeš koliko mi značiš.).

„Glagolski je vid u hrvatskom jeziku složena semantičko-gramatička kategorija.“ (Čilaš Mikulić, 2014: 88). Usvajanje glagolskog vida u stranim jezicima koji se razlikuje od onog u hrvatskom jeziku govornicima kojima je hrvatski jezik materinski u početnim fazama učenja često je veliki problem koji se može vrlo brzo riješiti adekvatnim definicijama i primjerima.

3. IMPERFEKTIVNI GLAGOLSKI ASPEKT U TALIJANSKOM JEZIKU

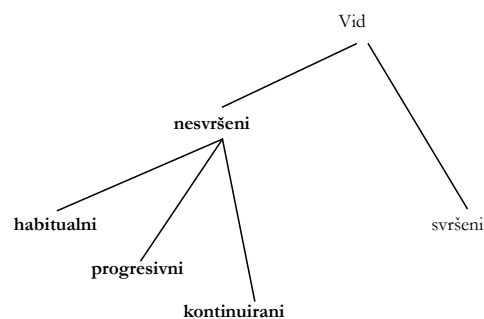
Talijanska gramatika prema vrsti radnje (*azione verbale*) razlikuje trajne i netrajne glagole (*verbi durativi/non-durativi*) te razlikuje glagolski vid ili aspekt (*aspetto verbale*). Opozicija *trajni/netrajni glagoli* usko je vezana uz glagolski predikat i tiče se samog značenja glagola. Netrajni glagoli su oni čiji se početak teoretski poklapa s krajem radnje. Radnju takvih glagola karakterizira brzina, odnosno kratkoća izvođenja (npr. *incontrare, esplodere, arrivare, cadere, scattare, prendere un bel voto, dare una sberla, spaventarsi...*). Dijele se u dvije podvrste: transformativne (*morire, affogare, accorgersi, svegliarsi, fermarsi...*) i trenutne (*starnutire, spaventarsi, stupirsi, incontrare...*). Radnja transformativnih glagola mijenja stanje stvari tako da je situacija prije dotične radnje uvijek drugačija od situacije nakon njezina izvršenja. Stoga su takvi glagoli uvijek u uskoj vezi s još dvama glagolima koji iskazuju spomenuta stanja (*dormire – svegliarsi – essere svegli*). Trenutni glagoli, za razliku od transformativnih, nemaju tu sposobnost. Radnja trajnih glagola ima, naprotiv, produženo trajanje u vremenu (npr. *aver fame, crescere, essere arrabbiato, dormire, scaldare, trattenersi, esistere, amare, preoccuparsi...*). Trajni se glagoli također dijele na dvije podvrste: rezultativni glagoli (*verbi risulativi*) oni su glagoli čija radnja teži dostizanju cilja, ostvarivanju određenog rezultata, što nije slučaj kod nerezultativnih glagola. Istu karakteristiku imaju i netrajni transformativni glagoli, koji stoga zajedno s prvima tvore posebnu podvrstu teličnih glagola. Specifično obilježje teličnih glagola u talijanskom jeziku jest to da kada se nalaze u imperfektivnim vremenima (prezentu i imperfektu), ne pružaju nikakav podatak glede ostvarenja radnje. To se događa stoga što imperfektivna vremena ne obuhvaćaju završetak radnje koji je u teličnih glagola od velike važnosti. Opozicija *trajni/netrajni glagoli* uglavnom ne ovisi o konjugaciji. Glagoli zadržavaju svoju karakteristiku u svim svojim oblicima, iako ju ponekad

moгу promijeniti ovisno o glagolskom vremenu u kojem se nalaze ili o priložnoj oznaci vremena.²

Slika 1: Podjela talijanskih glagola u odnosu na radnju (prema Bertinetto, 2001: 32)

Glagolski vid ili aspekt (*aspetto verbale*) kategorija je koja uspostavlja razliku između perfektivno i imperfektivno izražene radnje. Najčešće ovisi o međusobnom odnosu glagolskih vremena (imperfekta i perfekta), iako se ponekad određuje i dedukcijom (npr. prezent aspektualno gledano nije u opoziciji ni s jednim drugim glagolskim vremenom) (Bertinetto, 2001). Imperfektivni aspekt daje pogled na radnju iznutra, na određeni trenutak ili period njezina trajanja, a perfektivni aspekt na radnju gleda globalno, izvana. Svaki glagol u talijanskom jeziku, bez obzira na vrstu radnje, može izraziti perfektivnost i imperfektivnost, ovisno o tome na koji način govornik želi prikazati radnju o kojoj govori. Imperfektivni se aspekt dijeli na tri podvrste: habitualni (*abituale*), progresivni (*progressivo*) i kontinuirani (*continuo*).

Slika 2: Glagolski vid (aspekt) u talijanskom jeziku (prema Bertinetto, 2001: 41)

² Usp. Bertinetto, P. M. (2001): Il verbo. U: Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. (ur.), *Grande grammatica italiana di consultazione II. I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione*, nuova edizione, Bologna, il Mulino, 26 i 27. (autoričin prijevod)

Tri tipa imperfektivnog aspekta odgovaraju trima osnovnim upotrebama imperfekta koje učenici trebaju usvojiti i koje im najčešće stvaraju problem. Osim tih upotreba, imperfekt se rabi i u nekim drugim jezičnim situacijama koje se u pravilu usvajaju na višim godinama studija (*imperfetto conativo, narrativo, come presente nel passato*)³ ili spadaju u govornu upotrebu jezika (*imperfetto ipotetico, onirico, ludico, di modestia, di pianificazione, come futuro nel passato*),⁴ gdje imperfekt često zamjenjuje neke druge glagolske oblike, pa o njima neće biti govora u ovom radu.

a) **Habitualni aspekt**⁵ imaju one radnje koje su se u prošlosti ponavljale u donekle pravilnim intervalima s namjerom ili po navici. Koncept ponavljanja s namjerom vrlo je važan jer ako izostaje želja da se u izjavi izrazi upravo činjenica da se radnja izvršavala po navici ili s namjerom, rabiće se perfekt umjesto imperfekta:

(1) *L'estate scorsa, mentre ero in Italia, ogni fine settimana ho visitato un'altra città.*⁶

(dogodilo se slučajno)

(2) *L'estate scorsa, mentre ero in Italia, ogni fine settimana visitavo un'altra città.*

(dogodilo se s namjerom)

Habitualni se aspekt u rečenici može potvrditi upotrebom perifraze *ESSER SOLITO + infinitivo*:

(3) *Marco da bambino camminava senza scarpe.*

(4) *Marco da bambino era solito camminare senza scarpe.*

Kada se ponavljanje pretvara u neku vrstu gotovo neprekinute sposobnosti vršenja radnje, koja je trajno i neotuđivo svojstvo određenog bića i stvari, više se ne govori o habitualnosti, već o njezinoj podvrsti koju Bertinetto (2001) naziva *attitudinalità*.

(5) *Giobe sopportava ogni cosa pazientemente.*

(6) *Le amazoni combattevano a cavallo.*

(7) *La macchina di Gaetano andava a metano.*

³ Serianni, L. (1988): *Grammatica Italiana*. Torino, UTET, 369-398.

⁴ Farkas, M. (1998): Le funzioni dell'imperfetto "modale" italiano in Ungherese, *Nuova Corvina (Rivista di Italianistica) dell'Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria*, N° 4, 69-73.

⁵ Trask, R. L.; preveo Perak, B. (2005): *Temeljni lingvistički pojmovi*, Zagreb, Školska knjiga, 384.

⁶ Primjeri su izvorni talijanski iskazi preuzeti iz triju gramatika: Bertinetto, P.M. (1986): *Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano, il sistema dell'indicativo*. Firenze, l'Accademia della Crusca; Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. (ur.) (2001): *Grande grammatica italiana di consultazione*, nuova edizione, Bologna, il Mulino; Katerinov, K., Boriosi Katerinov, M.C. (1985): *La lingua italiana per stranieri, Corso Elementare ed Intermedio*. Perugia, Guerra.

- (8) *Quel signore **riparava** le biciclette.*
 (9) *Anna **rispondeva** sempre a tono alle domande del professore.*
 (10) *Quello di cui parli era uno che **cantava** da piccolo nel coro delle voci bianche.*

b) Progresivni aspekt izražava prošlu radnju u jednom njezinu trenutku i ne obazire se na tijek dotične radnje izvan tog trenutka, bez obzira na to u kojoj je mjeri govornik upoznat s njezinim detaljima. To je način koji je govornik izabrao da bi se izrazio o radnji i nema nikakve veze s karakteristikama same radnje, pa tako ni s njezinom duljinom trajanja. Odabrani trenutak tako iskazane radnje nikad nije samostalan, već mora biti na odgovarajući način vezan uz kontekst (najčešće nekom drugom radnjom ili priložnim oznakama vremena). U ovakvim radnjama imperfekt uvijek možemo zamijeniti progresivnom perifrazom *STARE + gerund*.

- (11) *In quel momento Valentina **porgeva** il piatto alla mamma. (stava porgendo)*
 (12) *Martina **leggeva** il giornale sdraiata sulla sabbia, quando all'improvviso senti un fortissimo rumore. (stava leggendo)*
 (13) *Proprio mentre **suonavo** alla porta, ho visto un gatto saltare giù dalla finestra. (stavo suonando)*

c) Kontinuirani aspekt izražava određeni period radnje ili neodređeni broj ponavljanja radnje kod iterativnih glagola. Taj aspekt nikad ne pokazuje radnju u jednom njezinu trenutku, kao što to čini progresivni aspekt, već ju proširuje na period koji može imati različitu duljinu trajanja. Ipak, i ovdje se zanemaruju podatci o radnji u cijelosti ili o njezinu kraju. Ovoj ćemo grupi pridodati još i statične glagole, čija radnja zbog svog specifičnog značenja može izražavati jedino kontinuirani imperfektivni aspekt.

- (14) *Per tutta la durata del film Angela **guardava** davanti a sé fissando un punto sul muro.*
 (15) *Martina intanto **entrava** ed **usciva** di continuo, tanto che finì per seccare tutti. (iterativni)*
 (16) *Ragazza **era** bellissima e **aveva** i capelli biondi. La donna di cui parli si **chiamava** Marina. (statični)*

Potrebno je obratiti pažnju na razliku između habitualnog aspekta i kontinuiranog aspekta iterativnih glagola:

(17) *In quel periodo Marco si alzava alle sette.* (Habitualni aspekt; može se zamijeniti perifrazom ...*era solito alzarsi alle sette*)

(18) *Fabrizio entrava ed usciva ogni momento, tanto che finì per seccare tutti.*

(Kontinuirani aspekt; ne može se zamijeniti perifrazom ESSERE SOLITO + infinitiv)

3.1. Neke karakteristike talijanskog imperfekta

U talijanskome ne postoje vidski parnjaci, već glagoli imaju samo jedan oblik. Oni mijenjaju svoj aspekt iz perfektivnog u imperfektivni u odnosu na kontekst i glagolsko vrijeme u kojem se nalaze. Imperfekt je jedino prošlo vrijeme kojim se izražava imperfektivnost. Zato je u talijanskome, za razliku od hrvatskoga, u svakodnevnoj upotrebi i ima vrlo kompleksnu ulogu. Od posebne su važnosti za ovaj rad njegove vremenske karakteristike:

a) Najvažnija je karakteristika imperfekta njegova sposobnost izražavanja istovremenosti u prošlosti. Imperfekt nije samostalno vrijeme i ne izriče potpuni smisao ako se ne veže uz oznake istovremenosti. S njima se nalazi u posebnoj vezi koja se naziva vremenska usidrenost.

(19) *Immagina, ieri a quest'ora parlavo con il presidente!*

(20) *Stanotte, mentre tu dormivi, io mangiavo biscotti.*

Rečenice

(21) **Immagina, ieri parlavo con il presidente!*

(22) **Stanotte mangiavo biscotti.*

zvuče nejasno i zahtijevaju kontekst koji bi ih upotpunio, dok su rečenice

(23) *Immagina, ieri **ho** parlato con il presidente!*

(24) *Stanotte **ho** mangiato biscotti.*

potpuno smislene i samodostatne jer su izražene perfektom. Vremenska usidrenost ne mora biti eksplicitno izražena, ali se na neki način mora moći deducirati iz konteksta, najčešće uz pomoć priložnih oznaka vremena.

b) Prema pravilima slaganja vremena u talijanskom jeziku pri tvorbi neupravnoga govora kojemu je uvodna rečenica u prošlosti, svaka izjava direktnoga govora koja je bila iskazana prezentom iskazuje se imperfektom:

(25) *Il professore ha detto ieri: „La preside è malata.“*

(26) *Il professore ha detto ieri che la preside **era** malata.*

(27) *Betti mi ha detto: „Esco proprio ora dal parrucchiere.“*

(28) *Betti mi ha detto che **usciva** proprio allora dal parrucchiere.*

To pravilo slaganja vremena naravno ima svoj dublji razlog: prezent je drugo glagolsko vrijeme u talijanskom jeziku kojim se iskazuje imperfektivnost radnje i po svojoj naravi vrlo je sličan imperfektu. Oba izražavaju određeni trenutak neke radnje i ne obaziru se na ostatak.

(29) *Ieri alle cinque **leggevo** il giornale.*

(30) *Adesso **leggo** il giornale.*

c) Treća važna odlika imperfekta je statičnost, koja sve elemente situacije postavlja na isti vremenski nivo, za razliku od perfekta koji ih postavlja u vremenski niz:

(31) *Fuori **faceva** caldo. I bambini **giocavano** sul marciapiede. Massimo **aspettava** Tina vicino al semaforo.*

(32) **Fuori **ha fatto** caldo. I bambini **hanno giocato** sul marciapiede. Massimo **ha aspettato** Tina vicino al semaforo.*

(33) *Quando Luca è caduto, Marco **faceva** le scale assieme a lui. (Luka je pao dok je zajedno s Markom silazio niza stube.)*

(34) *Quando Luca è caduto, Marco **ha fatto** le scale assieme a lui. (Nakon što je Luka pao, Marko mu je pomogao sići niza stube.)*

Ovi primjeri jasno pokazuju odliku imperfekta da radnje postavi u isto vrijeme, u jedan zajednički okvir.

4. ISTRAŽIVANJE

Istraživanje je provedeno u dvjema fazama. Prva faza obuhvaća anketu provedenu među studentima prvog semestra talijanistike Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u listopadu 2011. na uzorku od 112 studenata, kako bi se odredio stupanj usvojenosti znanja iz gradiva koje

obrađuje upotrebu imperfekta u talijanskom jeziku te njihov stupanj znanja o glagolskom vidu u hrvatskom jeziku. Svi su studenti anketirani prije nego što se počelo s obrađivanjem dotičnoga gradiva po sveučilišnom programu, s namjerom da se utvrdi isključivo znanje s kojim su studenti došli iz srednje škole. Analizom upitnika definirani su osnovni tipovi pogrješaka koji će biti detaljno obrađeni u sljedećem poglavlju.

U drugoj su fazi analizirane definicije i objašnjenja o uporabi imperfekta u udžbenicima koje su, po rezultatima ankete, studenti najčešće upotrebljavali u školi. Sva su objašnjenja i definicije koje se odnose na uporabu imperfekta izdvojene i sistematizirane u tri grupe koje odgovaraju trima vrstama imperfektivnog vida u talijanskom jeziku. Cilj je bio, imajući u vidu rezultate ankete, pronaći termine i izjave čije značenje studenti ne razumiju.

Analizom rezultata obiju faza istraživanja došlo se do korisnih informacija koje su pojasnile prirodu i uzrok sustavnom ponavljanju istih pogrješaka u interpretiranju tog dijela gradiva.

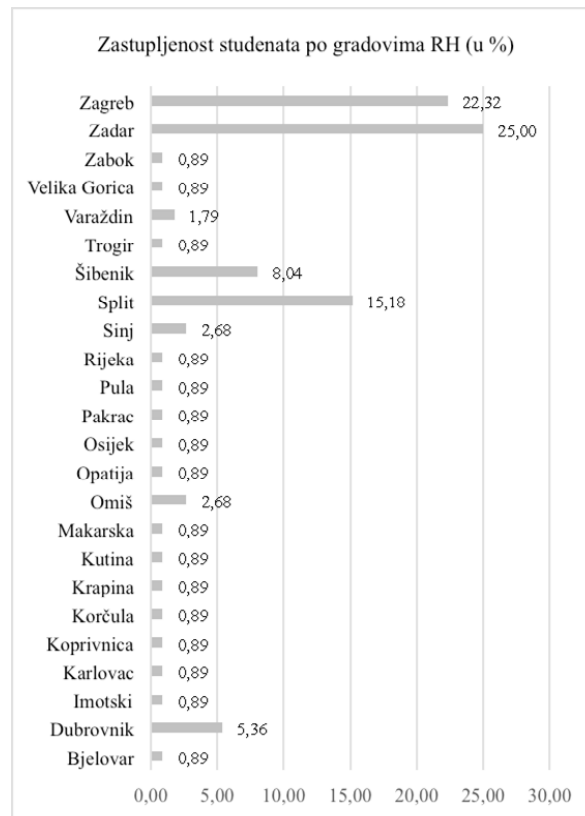
4.1. Sadržaj anketnog listića

Anketni se listić sastojao od dvaju dijelova. Kako bi se dobio nepristran uzorak ispitanika, prvi je dio obuhvaćao pitanja osobne naravi, uz pomoć kojih su bili isključeni svi studenti koji su imali neku drugu vrstu doticaja s talijanskim jezikom, osim onog u školi. U prvom su dijelu, osim toga, ispitanici trebali odgovoriti na pitanje u kojem su gradu pohađali školu i koje su udžbenike upotrebljavali. Drugi dio upitnika sastavljen je s namjerom da se provjeri prethodno usvojeno znanje o upotrebi imperfekta u talijanskom jeziku. Na pet su teoretskih pitanja studenti trebali odgovoriti zaokruživanjem jednog točnog odgovora, a u posljednjim su četirima odgovore trebali opisno obrazložiti.

4.2. Ispitanici

Ukupno je analizirano sto devet (109) anketnih listića. Tri su listića odbačena kao nevažeca jer se u istraživanju nisu upotrebljavali upitnici onih studenata koju su učili talijanski manje od dviju godina, onih čiji su roditelji, ili barem jedan od njih, Talijani ili im je talijanski materinski jezik, studenti koji su živjeli u Italiji više od šest mjeseci, koji su polazili talijanske škole te oni koji su ukupno boravili u Italiji više od dviju godina.

Ispitanici su pohađali škole u dvadeset četirima (24) različitim hrvatskim gradovima. Većina ih dolazi iz pet sljedećih gradova: Zadra, Zagreba, Splita, Šibenika i Dubrovnika (njih 85 od 109).

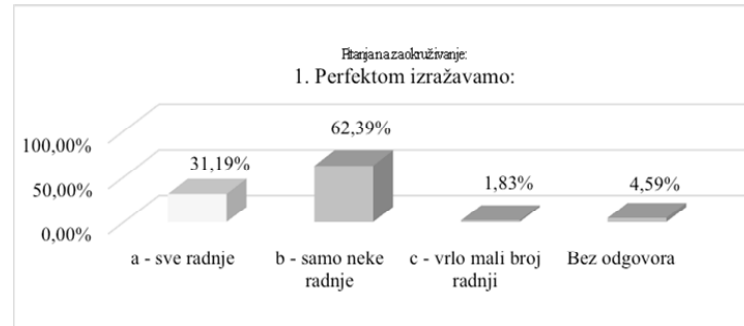

Slika 3: Zastupljenost anketiranih studenata po gradovima

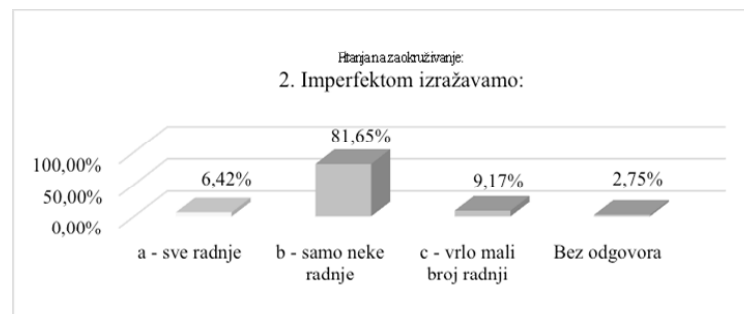
4.3. Rezultati ankete

Rezultati ankete potvrdili su pretpostavke postavljene tijekom posljednjih pet godina rada sa studentima prve godine talijanistike u Zadru. Budući da je uzorak pokrio 24 hrvatska grada, može se smatrati nepristranim.

Na pitanje mogu li se perfektom ili imperfektom izraziti sve radnje ili samo neke (pitanja br. 1 i 2), studenti su odgovorili na sljedeći način: većina ispitanika (81 %) uvjeren je da se imperfektom mogu izraziti samo neke radnje, a samo ih je 6 % zaokružilo ispravan odgovor koji glasi da se imperfektom mogu izraziti sve radnje. S perfektom je situacija nešto drugačija. Čak trećina (31 %) ih vjeruje da se perfektom mogu izraziti sve radnje, što je ujedno i točan odgovor, a njih 62 % misli da i perfekt može izraziti samo neke radnje.

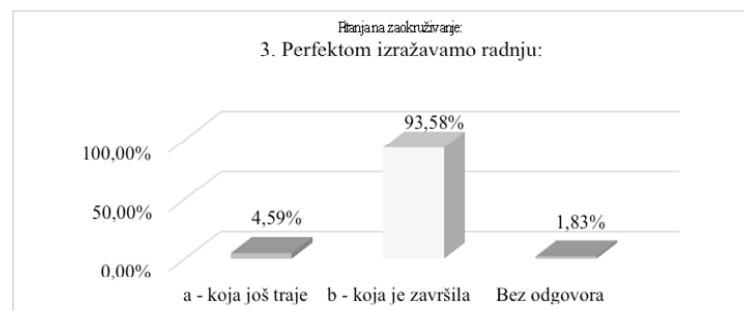

Slika 4: Pitanje br. 1: Izražavamo li perfektom sve ili samo neke radnje?

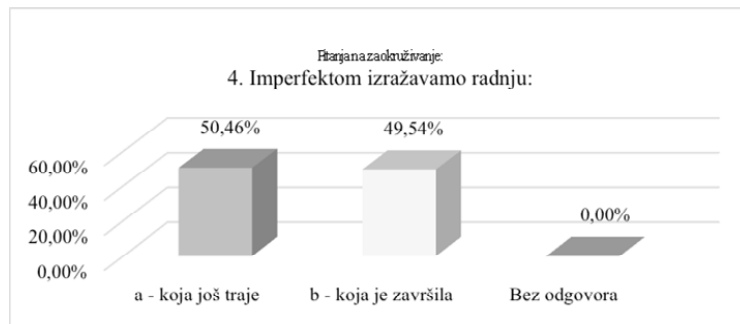

Slika 5: Pitanje br. 2: Izražavamo li imperfektom sve ili samo neke radnje?

Na pitanje izražavaju li se perfektom radnje koje su završile ili radnje koje još traju (pitanja 3 i 4), samo je nešto manje od pet posto (5 %) ispitanika netočno odgovorilo. Većina ih zna da se perfektom izražavaju radnje koje su završile u prošlosti. Kada je međutim riječ o imperfektu, vlada podijeljeno mišljenje. Da se imperfektom izražava radnja koja još traje odgovara 50,46 % ispitanika, a njih 49,54 % vjeruje da je to radnja koja je već završila.

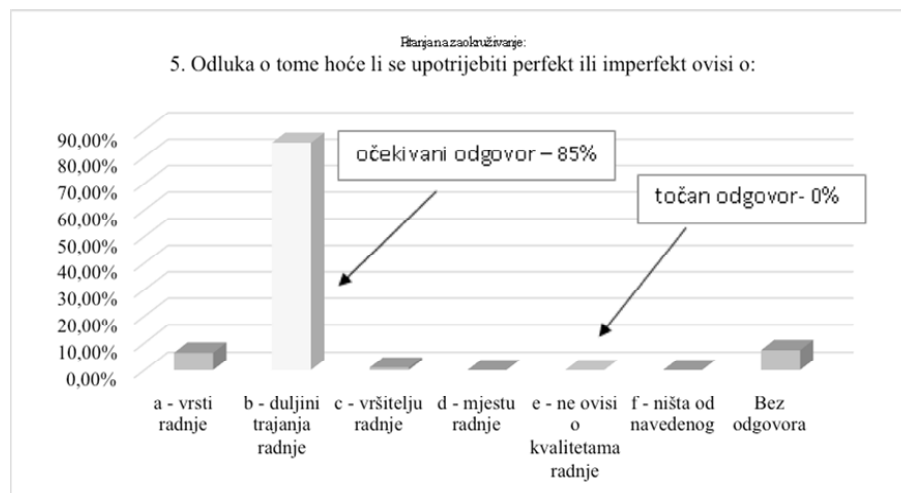

Slika 6: Pitanje br. 3: Izražavamo li perfektom radnju koja je završila ili radnju koja još traje?

Slika 7: Pitanje br. 4: Izražavamo li imperfektom radnju koja je završila ili radnju koja još traje?

Odgovori na pitanje br. 5 (grafički prikaz 8) ukazuju na srž problema. Niti jedan student nije zaokružio točan odgovor (odluka o tome hoće li se upotrijebiti perfekt ili imperfekt ne ovisi o kvalitetama radnje), što bi moglo ukazivati na manjak znanja da nije činjenice da su zapravo svi studenti upravo uvjereni kako ta odluka ovisi o kvalitetama radnje, preciznije o njezinoj duljini. Izuzmu li se oni koji nisu odgovorili na pitanje (njih osam), svi osim jednoga dijele isto uvjerenje koje će vrlo rado i usmeno obrazložiti jer su vrlo sigurni u svoje znanje.

Slika 8: Pitanje br. 5: O kojim karakteristikama radnje ovisi upotreba imperfekta?

Pitanja na koja je trebalo opisno odgovoriti dopuštaju više odgovora po ispitaniku. Svaki je student mogao napisati sve ono što je smatrao bitnim, stoga rezultati pokazuju veći broj odgovora od broja studenata. Većina studenata vjeruje da se imperfektom izražavaju ili radnje koje još uvijek traju ili radnje koje su dugo trajale u prošlosti.

Tablica 1: *Odgovori na pitanje br. 6: Kada koristimo imperfekt?*

6. Pitanje - Kada upotrebljavamo imperfekt?		
Odgovor	Broj studenata	% (od ukupnih odgovora)
1. Kada želimo opisati radnju koja još uvijek traje	22	17,19 %
2. Kad je neka radnja dugo trajala u prošlosti	40	31,25 %
3. Kada opisujemo radnju koja je trajala u prošlosti	6	4,69 %
4. Kada je neka radnja prekinuta drugom radnjom	7	5,47 %
5. Kada imamo radnje za koje ne znamo koliko su trajale	3	2,34 %
6. Kada opisujemo radnju u određenom trenutku u prošlosti	1	0,78 %
7. Kada opisujemo i nešto preporučavamo	12	9,38 %
8. Kada želimo izraziti prošlu radnju s glagolima <i>giocare</i> , <i>disegnare</i> itd.	2	1,56 %
9. Uz glagole <i>volere</i> , <i>dovere</i> , <i>potere</i> , <i>sapere</i>	1	0,78 %
10. Kad želimo izraziti radnje koje se nisu dogodile samo jednom (koje su se ponavljale)	5	3,91 %
11. Kad opisujemo nečije duševno stanje ili izgled	3	2,34 %
12. Kad opisujemo osjećaje	1	0,78 %
13. Kad opisujemo dulje paralelne radnje	7	5,47 %
14. Kada opisujemo nesvršenu radnju u prošlosti	6	4,69 %
15. Kada opisujemo navike i okolnosti	1	0,78 %
16. U bajkama i starijim tekstovima	1	0,78 %
17. Kada izražavamo vremenske prilike	2	1,56 %
18. Kada izražavamo radnju koja se odvija kontinuirano	1	0,78 %
19. Kada opisujemo radnju u prošlosti koja je ostavila trag u sadašnjosti	2	1,56 %
20. Iza veznika <i>mentre</i>	1	0,78 %
21. Kada opisujemo radnju koja je završila u prošlosti	4	3,13 %

Odgovori na pitanja 7, 8 i 9 ukazuju na to da studenti ne znaju što je točno glagolski vid, kako u hrvatskom, tako i u talijanskom jeziku. Njih 70 % povezuje ga s pridjevima *svršeni* i *nesvršeni*, ali ne znaju njihovo značenje. Odgovori su se očekivali na temelju znanja iz materinskog jezika.

Tablica 2: *Odgovori na pitanje br. 7: Što je to glagolski vid?*

7. Pitanje - Što je to glagolski vid?		
Odgovor	Broj studenata	% (od ukupnih odgovora)
1. Svršeni i nesvršeni	31	70,45 %
2. Prijelaznost i neprijelaznost glagola	1	2,27 %
3. Dijeljenje glagola po trajanju	4	9,09 %
4. Govori nam ima li glagol iza sebe riječ u akuzativu	1	2,27 %
5. Trajanje radnje	1	2,27 %
6. Govori nam je li radnja završila ili još traje	6	13,64 %

Tablica 3: *Odgovori na pitanje br. 8: Što je to svršena radnja?*

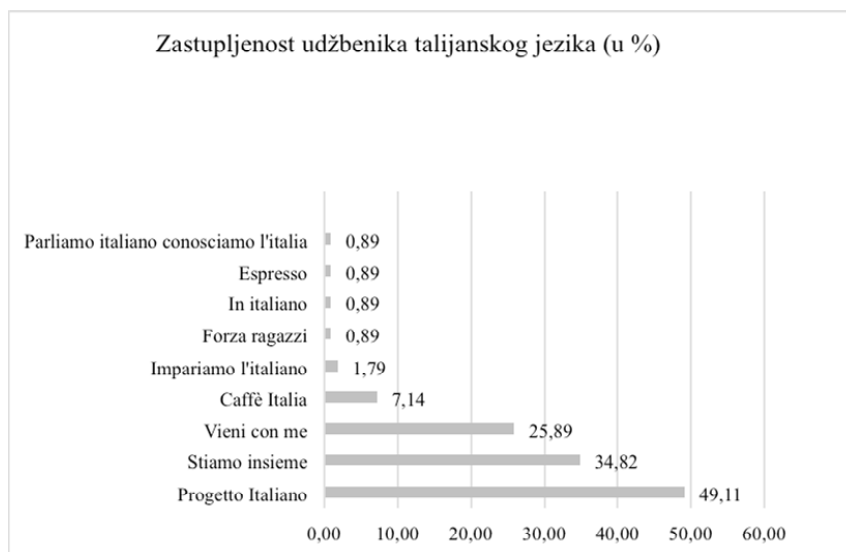
8. Pitanje - Što je to svršena radnja?		
Odgovor	Broj studenata	% (od ukupnih odgovora)
1. Radnja koja je završila u prošlosti	86	83,50 %
2. Radnja koja nema trajanje (koja je kratko trajala)	2	1,94 %
3. Radnja koja se neko vrijeme odvijala, ali se više ne odvija	5	4,85 %
4. Radnja koja ima određeno trajanje	1	0,97 %
5. Radnja koja se događa kontinuirano	1	0,97 %
6. Radnja koja je prekinuta nekom drugom radnjom	1	0,97 %
7. Radnja koja nema veze sa sadašnjošću	2	1,94 %
8. Radnja koja se ne ponavlja neki duži period	3	2,91 %
9. Radnja koja ima točno određen početak i kraj	2	1,94 %

Tablica 4: *Odgovori na pitanje br. 9: Što je to trajna radnja?*

9. Pitanje - Što je to trajna radnja?		
Odgovor	Broj studenata	% (od ukupnih odgovora)
1. Radnja koja je trajala neko vrijeme	1	1,02 %
2. Radnja koja je trajala u tom trenutku, ali je završila	1	1,02 %
3. Radnja koja je počela u prošlosti, a zatim se nastavila u sadašnjosti te još uvijek traje	68	69,39 %
4. Radnja koja ima posljedice i nakon što je završila	3	3,06 %
5. Radnja koja se ne prekida (koja nije prekinuta)	2	2,04 %
6. Radnja koja se odvija kontinuirano	2	2,04 %
7. Radnja koja se odvija duže vrijeme	6	6,12 %
8. Radnja koja traje	6	6,12 %
9. Radnja koja se ponavlja	6	6,12 %
10. Radnja koja traje u nekom vremenu u prošlosti ili u trenutku govora	1	1,02 %
11. Radnja koja nikad neće završiti	1	1,02 %
12. Radnja koja nema kraj, koja traje tijekom cijele radnje	1	1,02 %

4.4. Analiza udžbenika

Anketa je pokazala da su u hrvatskim školama najzastupljenija sljedeća četiri udžbenika: *Nuovo progetto italiano*, *Stiamo insieme*, *Caffè Italia* i *Vieni con me*, od kojih su prva tri srednjoškolski udžbenici, a četvrti (*Vieni con me*) osnovnoškolski.

Slika 9: Zastupljenost udžbenika talijanskog jezika u hrvatskim školama

Osim toga, potrebno je naglasiti da su *Nuovo progetto italiano* i *Caffè Italia* udžbenici u izdanju talijanskih izdavačkih kuća, pisani za strane studente bez obzira na njihov materinski jezik, dok su *Stiamo insieme* i *Vieni con me*, u izdanju Školske knjige Zagreb, namijenjeni učenicima hrvatskoga govornog područja. U ovom će radu biti govora o trima srednjoškolskim udžbenicima *Nuovo progetto italiano 1* (2007), *Stiamo insieme 2* (2009) i *Stiamo insieme 4* (2009) i trima radnim bilježnicama, *Nuovo progetto italiano 3* (2009), *Caffè Italia 1* (2005) i *Caffè Italia 2* (2006) u kojima se nalaze primjeri i definicije o imperfektu potrebni za obradu.

Od triju tipova imperfektivnog aspekta najbolje je prikazan habitualni:

Tablica 5: Prikaz habitualnog aspekta u navedenim udžbenicima

Progetto italiano 1	Imperfetto – <u>azione passata abituale - ripetuta</u> (Di solito andavo al lavoro in macchina. Da giovane non studiava molto. Venivano ogni giorno a casa mia.)
Stiamo insieme 2	L'imperfetto si usa per esprimere <u>due o più azioni che si ripetono nel passato</u> . (Ogni mattina mi alzavo alle 7 h, facevo colazione alle 8 h e andavo a passeggiare per Roma.)
Caffè Italia 1	L'imperfetto si usa per parlare di <u>un'azione abituale e ripetitiva, non definita nel tempo o nella durata</u> (Si andava tutte le estati a Pocol.)

Caffè Italia 1 pruža najprikladnije objašnjenje, a u *Stiamo insieme 2* tvrdi se da je potrebno imati dvije ili više radnji, no, prema pravilima talijanske gramatike, radnja koja se ponavlja može biti samo jedna (primjere pružaju *Nuovo progetto italiano 1* i *Caffè Italia 1*). Osim toga, *Stiamo insieme 2* ne spominje habitualnost

ili namjeru, bez kojih je upotreba imperfekta u ovakvim situacijama neispravna (vidi poglavlje 3. a).

Progresivni aspekt objašnjen je na sljedeći način:

Tablica 6: *Prikaz progresivnog aspekta u navedenim udžbenicima*

Progetto italiano 1	Imperfetto – <u>azione in un momento preciso non conclusa</u> (Ieri alle 10 dormivo. Il 3 marzo ero già in Italia. Tre anni fa lavoravo ancora in banca.) passato prossimo + imperfetto – <u>azione in corso interrotta</u> (Mentre camminavo, ho incontrato Livio. Quando ero a Roma, ho visitato il Vaticano. Mentre ero in macchina, è suonato il cellulare.)
Stiamo insieme 2	<u>un'azione che dura nel passato (imperfetto), interrotta da un'altra azione passata (passato prossimo)</u> (Mentre versavo il tè mi sono scottata e ho rotto una tazzina.)
Caffè Italia 1	<u>Anche dopo mentre si usa l'imperfetto. ... Se la seconda azione non dura nel tempo ma è momentanea va al passato prossimo.</u> (Mentre andavo a fare la spesa, ho incontrato un amico.)

U *Nuovo progetto italiano 1* se tvrdi da imperfekt izražava radnju u jednom njezinu određenom trenutku, što i jest najbolje objašnjenje progresivnog aspekta. Međutim, ista definicija rabi i izraze nezavršena radnja i radnja u trajanju prekinuta drugom radnjom. Prvi izraz učenike navodi na krivi zaključak da se imperfektom izražava radnja koja je započela u prošlosti i još nije završila, a drugi je nepotreban jer je potpuno irelevantno za imperfekt prekida li ga ili ne prekida radnja kojom se određuje njezin specifični trenutak (*Mentre guidavo la bici, è uscito il sole.* – Ja sam i dalje nastavio voziti bicikl, radnja nije prekinuta). Odlika imperfekta je upravo ta da ne kazuje ništa o kraju radnje. Pitanje o završetku takve radnje pragmatične je prirode. (Jedino nam iskustvo kaže da je radnja u izjavi *Mentre guidavo la bici, mi si è bucata la gomma e sono quasi caduto* prekinuta. Čak i ovdje postoji mogućnost da sam ipak nastavio voziti bicikl s probušenom zračnicom jer sam morao svakako stići nekamo na vrijeme.)

Osim toga, iz definicije koju pružaju *Caffè Italia 1* i *Stiamo insieme 2* lako se stvara pogriješan zaključak da se radnje koje duže traju izražavaju imperfektom, a one trenutne, dakle koje kratko traju, perfektom, što je potpuno pogriješno.

Kontinuirani je aspekt popraćen s najviše primjera, ali nije definiran. Umjesto definicije nude se razne situacije u kojima se taj aspekt rabi. U svim trima udžbenicima obraća se pozornost na glavnu karakteristiku imperfekta da izražava istovremenost u prošlosti.

Tablica 7: Prikaz kontinuiranog aspekta u navedenim udžbenicima

Progetto italiano 1	<u>imperfetto+imperfetto - azioni contemporanee</u> (Mentre mangiavo, leggevo il giornale. Quando parlava, era sempre nervoso. Camminava e parlava al telefonino.)
Stiamo insieme 2	<u>L'imperfetto si usa per esprimere: 1) una descrizione di persone, situazioni e luoghi nel passato</u> (Quando ero a Roma visitavo i musei, la guida era simpatica e parlava bene l'inglese.) <u>2) due azioni contemporanee nel passato</u> (Mentre guardavo le opere d'arte chiacchieravo con la guida.) (...) <u>5) una descrizione di uno stato d'animo</u> (Mentre guardavo le bellezze di Roma ero allegra e contenta.)
Caffè Italia 1	<u>L'imperfetto si usa per parlare di: caratteristiche di persone e luoghi</u> (Era molto carina. Aveva i capelli neri. Il posto era un po' noioso.) <u>sentimenti, sensazioni</u> (ero innamorato, mi sentivo bene con lei...) <u>fatti di durata e tempo indeterminati</u> (Quando abitavo a Napoli.) <u>Quando parliamo di azioni contemporanee, di durata non definita, usiamo l'imperfetto.</u> (Lei chiedeva consiglio alle amiche e intanto io lavoravo.) <u>Anche dopo mentre si usa l'imperfetto.</u> (Mentre io pulivo la casa, lei parlava di quale vestito mettere.)

5. RASPRAVA

Anketa je pokazala kako većina studenata vjeruje da se imperfektom izražava:

- radnja koja dugo traje ili
- radnja koja je započela u prošlosti i još uvijek traje (u sadašnjosti).

Obje su definicije imperfekta, naravno, u potpunosti pogrešne.

Osim toga, svi studenti (100 % ispitanih) vjeruju da

- izbor između perfekta i imperfekta ovisi o kvalitetama same radnje (najčešće o duljini trajanja) te da se
- imperfektom mogu izraziti samo neke radnje, što je također pogrešno jer je glagolski vid način na koji govornik želi prikazati radnju pa tako ne ovisi o njezinim karakteristikama. Svaku radnju moguće je izraziti imperfektom ako se tako želi.

Osim tih pogrešaka u definiranju, studenti griješe i pri upotrebi imperfekta, također svi po istom obrascu:

- upotrebljavaju imperfekt ondje gdje bi trebali rabiti perfekt, ali ne i obratno.

Dakle, upotrebljavaju ga češće nego što bi trebali, gotovo kao da je osnovno vrijeme za izražavanje prošlosti. Imperfekt je naprotiv vrlo specifično, po svojoj naravi nesamostalno glagolsko vrijeme, koje, da bi se rabilo, zahtijeva ostvarenje posebnih jezičnih uvjeta.

Postavlja se pitanje: što navodi učenike na identične predrasude o tom dijelu gradiva, bez obzira na to u kojem su se gradu školovali i kojim su se udžbenicima koristili?

Razlozi su trojake prirode:

i) Prvi razlog leži u negativnom prijenosu iz hrvatskog i engleskog jezika. Negativni prijenos iz hrvatskog jezika pojavljuje se pri korištenju priložnih oznaka vremena koje se u hrvatskome vežu uz upotrebu nesvršenoga glagolskog vida. Učenici nesvršeni glagolski vid u hrvatskome prevode imperfektom u talijanskome. Grješke kao što su:

- (35) *Marko je čitao do 10 ujutro.* → **Marco leggeva fino alle 10 di mattina.*
 (36) *Marko je čitao samo od 4 do 5 sati.* → **Marco leggeva soltanto dalle 4 alle 5.*
 (37) *Marko je čitao između 4 i 7.* → **Marco leggeva fra le 4 e le 5.*
 (38) *Marko je čitao dva sata.* → **Marco leggeva per due ore.*

proizlaze iz činjenice da se u hrvatskom jeziku uz priložne oznake: *do X vremena, od X do Y vremena, između vremena X i Y, X vremena* i sl. upotrebljava nesvršeni glagolski vid, a u talijanskome to nije dopušteno, osim ako je u pitanju habitualni aspekt. Tim priložnim oznakama iskazuje se ili kraj radnje ili čitava radnja, stoga se u pravilu izražavaju perfektom, bez obzira na duljinu trajanja radnje: *Marco ha letto fino alle 10 di mattina. Marco ha letto soltanto dalle 4 alle 5. Marco ha letto fra le 4 e le 5. Marco ha letto per due ore.* (Ali *Marco ogni pomeriggio leggeva dalle 4 alle 5.* – habitualni aspekt)

Gramatička definicija radnje koja je započela u prošlosti i još uvijek traje u sadašnjosti vezuje se uz *Present Perfect Tense*. Studenti pojam *nesvršene* radnje zamišljaju kao radnju koja *nije završila*, tj. kao radnju koja *još traje u sadašnjosti*, iako je započeta u prošlosti. Takva kategorija ne postoji u talijanskom jeziku. Istina, budući da imperfekt ne izražava cjelokupnost radnje, a posebice ne njezin kraj, može se dogoditi da dotična radnja izražena imperfektom traje i u sadašnjosti, međutim to je činjenica koju imperfekt u potpunosti ignorira.

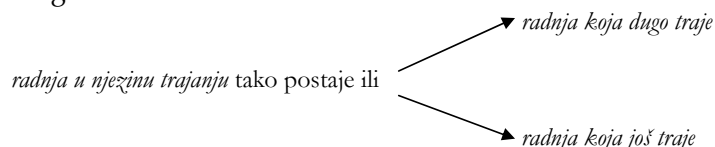
(39) *Dov'è Marta? In camera, dorme ancora. Pensa, alle cinque, quando sono arrivato già dormiva.*

Podatak da Marta još uvijek spava potpuno je irelevantan za upotrebu imperfekta. To je upravo ono što imperfekt ne iskazuje.

ii) Situaciju posebno otežava i činjenica da studenti ne znaju što je točno glagolski vid, ni u hrvatskom ni u talijanskom jeziku. Većina povezuje glagolski vid sa svršenim i nesvršenim glagolima u hrvatskom jeziku, ali ne znaju značenja tih izraza. Nesvršena je radnja ponovno opisana kao radnja koja još uvijek traje (u sadašnjosti), za razliku od svršene koja je završila u

prošlosti. Samo je jedan student izjavio da je trajna radnja *radnja koja traje u nekom vremenu u prošlosti ili u vrijeme govora*.

iii) Treći razlog tom fenomenu leži u neprikladnu načinu na koji se pristupa tom dijelu gradiva u većini udžbenika. Stručni termini kao *radnja u njezinu trajanju*, *svršeni i nesvršeni glagolski vid ili radnja*, *radnja koja traje prekinuta drugom trenutnom radnjom* (*un'azione che dura nel passato, azione che non dura nel passato, azione momentanea, fatti di durata non definita, azione interrotta*) pojmovi su čije značenje učenici ne razumiju. U udžbenicima se rabe, iako njihovo značenje nije definirano, pa ih učenici sami sebi objašnjavaju kako najbolje mogu:

Imperfekt, istina, izražava radnju u njezinu trajanju, ali to znači da, za razliku od perfekta, koji na radnju gleda kao na činjenicu, izvana, imperfekt ulazi u radnju i gleda na nju iznutra fokusirajući se samo na jedan njezin trenutak ili period tijekom njezina trajanja. Ta osnovna karakteristika imperfekta studentima je potpuno nepoznata. Isti način pogriješnog razmišljanja učenici imaju kad je riječ o pridjevu nesvršeni. Učenici razlikuju nesvršene od svršenih glagola u hrvatskom jeziku, ali nesvršenu radnju zamišljaju kao nezavršenu, što znači kao radnju koja još traje:

nesvršena radnja → *nezavršena radnja* → *radnja koja još traje* → *sadašnja radnja*

U udžbenicima se ne navodi i ne objašnjava da su imperfektivni i perfektivni aspekt zapravo različiti načini gledanja na vremensko ustrojstvo situacije, stoga predstavljaju subjektivnu kategoriju (Novak Milić i Čilaš Mikulić, 2013: 44).⁷ Razlika između perfekta i imperfekta ne ovisi ni o čemu što bi se moglo ticati stvarne radnje u realnom svijetu, pa tako ni o duljini radnje, niti ima veze sa značenjem samoga glagola.

S druge strane, nabrojanje velikog broja različitih okolnosti u kojima se imperfekt rabi (za opisivanje osoba, situacija, nečijeg karaktera, emocija, duševnog stanja, kao uvod u glavnu radnju, za opisivanje nekog mjesta, navika, vremenskih prilika...), ne pomaže usvajanju gradiva jer, osim što ih

⁷ Novak Milić, J., Čilaš Mikulić, M. (2013): Glagolski vid u inojezičnome hrvatskome – izazov na mnogim razinama. U: Peti-Stantić, A., Stanojević, M.-M. (ur.): *Jezik kao informacija*, Zagreb: Srednja Europa, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 43-57.

učenici teško uspijevaju upamtiti, dobivaju dojam da se imperfekt rabi puno češće nego što je to zapravo slučaj.

Svake godine novoupisani studenti pokazuju isti model pogrešnog razmišljanja. Analiza njihovih uvjerenja pokazala je da poteškoće proizlaze ponajviše iz njihova pogrešnog tumačenja udžbeničkih definicija. Stoga bi primjerenija alternativa ovom, moglo bi se reći, tradicionalnom pristupu trebala:

- a) izbjegavati nejasne termine (trajnost, nesvršenost) koji navode na pogrešan zaključak
- b) izbjegavati povezivanje hrvatskih svršenih i nesvršenih inačica glagola s upotrebom perfekta i imperfekta u talijanskome
- c) objasniti razliku između perfektivnosti i imperfektivnosti u talijanskom jeziku
- d) umjesto nabiranja jezičnih situacija, ponuditi različite metode pomoću kojih će studenti moći prepoznati kada trebaju upotrebljavati imperfekt, a kada perfekt.
- e) umjesto konstrukcija 'perfektom izražavamo radnje koje ..., imperfektom izražavamo radnje koje ...', zbog kojih su učenici uvjereni da odabir određenog vremena ovisi o vrsti radnje ili o njezinim kvalitetama, preferirati konstrukcije: 'imperfekt upotrebljavamo ako o radnji želimo reći ... , perfekt upotrebljavamo ako o radnji želimo reći ...'.

Opsežne gramatike talijanskog jezika na jezgrovit i jasan način tumače imperfektivnost i upotrebu imperfekta. U udžbenicima se, međutim, vjerojatno zbog potrebe za pojednostavljenjem gradiva, objašnjenja zapravo zakompliciraju i učine nejasnim. Ipak, ne pristupaju svi udžbenici toj temi na isti način. Korisnu alternativu pružaju udžbenici, priručnici i savjeti dvojice profesora i znanstvenika čija je specijalizacija upravo didaktika talijanskoga kao stranog jezika, Katerina Katerinova⁸ i Roberta Tartaglionea⁹. Obojica su

profesora iznašli specifičan pristup kojim su izbjegli upravo probleme opisane u ovom radu.

Ovdje će biti izložen pristup koji se temelji na njihovim iskustvima, uzimajući u obzir rezultate ovog istraživanja te iskustva koja su lektorice talijanskog jezika Sveučilišta u Zadru stekle tijekom svoga rada sa studentima. Ovisno o stupnju usvojenosti jezika, ponuđeni materijal može biti proširen ili pojednostavljen i skraćen.

5.1. Prijedlog

Osnovno pravilo od kojeg bi bilo poželjno da učenici krenu u svladavanje ovog dijela gradiva jest sljedeće:

svaku prošlu radnju možemo izraziti i perfektom (passato prossimo, passato remoto) i imperfektom, ovisno o tome što o radnji želimo reći.

Radnju ćemo izraziti imperfektom:

1. ako želimo izdvojiti samo jedan njezin trenutak i reći da se ona u tom trenutku odvijala.

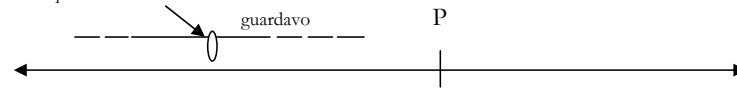
Imperfekt ne govori o radnji ništa drugo, ni koliko je trajala ni kad je počela ni kad je (i je li uopće) završila. Da bi bio ispravno upotrijebljen, taj je trenutak potrebno vremenski odrediti izrazima kao što su: *tada, u pet sati, u tom trenutku...*, ili nekom drugom radnjom: *kad je Marko ušao, kad ga je nazvala...*. Ti se izrazi ne moraju nužno nalaziti u istoj rečenici. Mogu biti određeni kontekstom.

⁸ Katerin Katerinov, do 2008. godine redovni profesor na sveučilištu *Università degli Studi di Perugia*; direktor odjela "Didattica dell'Italiano all'estero" talijanskog Centra za primijenjenu lingvistiku. Njegov poznati udžbenik *La lingua italiana per stranieri*. Perugia, Guerra, (prvo izdanje 1979), uotrebljavao se i u nas dugo godina, ali je s dolaskom novih, modernijih odbačen kao zastario. Uz spomenuti od udžbenika korištenih za ovaj rad ističemo *La lingua italiana per stranieri. Corso superiore. Lezioni, esercizi, chiave*. Perugia, Guerra, 1976; *L'analisi contrastiva e l'analisi degli errori di lingua applicate all'insegnamento dell'italiano a stranieri*. In: *Rassegna Italiana di Linguistica Applicata*, VII, 2-3, 1975: 17-69.; *Rassegna dei principali metodi per l'insegnamento delle lingue straniere*. CILIA-Guerra, *Quaderni di metodologia dell'insegnamento dell'italiano a stranieri*, 1, 1975.; *I sussidi didattici per l'insegnamento dell'italiano come lingua straniera – Problematica generale*, *Rassegna italiana di Linguistica Applicata*, VII, 2-3, 1975: 15-40. Više informacija na: http://www.aksacultura.net/public/cvamicic/prof%20Katerin%20Katerinov_CV.PDF (19.6.2014.)

⁹ Roberto Tartaglione, osnivač i direktor škole talijanskog jezika za strane studente *Scudit, scuola d'italiano Roma*, urednik jedne od najkvalitetnijih i najbogatijih web stranica s didaktičkim materijalima za nastavu talijanskoga kao stranog jezika *Matdid* (www.scudit.net/mdindice.htm), autor brojnih priručnika, gramatika, udžbenika i rječnika, korištenih i u nas kao npr. *Nuovissimo dizionario della lingua italiana di Maurizio Dardano*. Roma, Curcio, 1982.; *Grammatica italiana*. Firenze, Alma, 1997.; *Grammatica avanzata della lingua italiana*. Firenze, Alma, 2006. Više informacija na: www.scudit.net/robertotartaglione.htm (19.6.2014.)

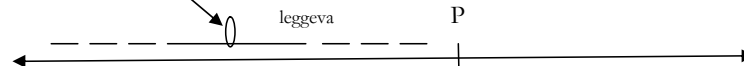
(40) ¹⁰*Guardavo dalla finestra quando ho sentito un forte rumore.*

TRENUTAK: quando ho sentito il rumore

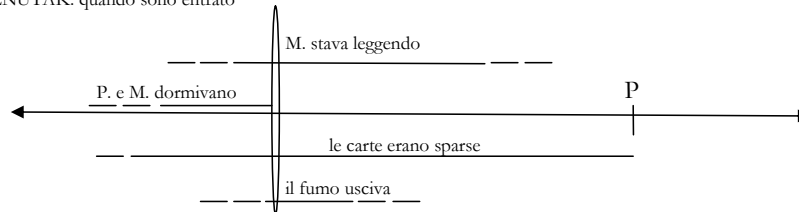
(41) *Alle tre e mezza Martina leggeva ancora.*

TRENUTAK: alle tre e mezza

(42) *Quando sono entrato, la situazione era questa. Marco stava leggendo il giornale. Paola e Martina dormivano. Da dietro il divano usciva il fumo. Sembrava che qualcuno stesse fumando lì dietro. Tutte le carte erano sparse per terra.*

TRENUTAK: quando sono entrato

(43) *Quando Paolo è tornato a casa, i bambini dormivano.*

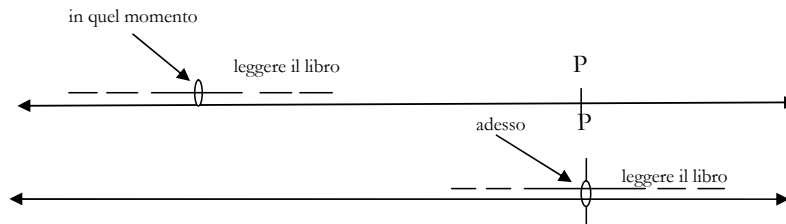
(44) *In quel momento tutta la classe cantava l'inno nazionale.*

Imperfektivni karakter u talijanskom jeziku imaju dva glagolska vremena, imperfekt i prezent. S obzirom na to da prezent u pravilu studentima ne stvara poteškoće, kontinuirani i progresivni aspekt imperfekta, pri čijoj upotrebi najviše griješe, može se objasniti preko karakteristika prezenta. Prezent također izražava samo jedan trenutak radnje (sadašnji trenutak) i ne govori o njezinu početku ni kraju:

(45) *In quel momento leggevo il libro. (nije važno kad sam započeo ni kad sam završio čitati)*

¹⁰Primjere i shematske prikaze od (40) do (66) sastavila je autorica.

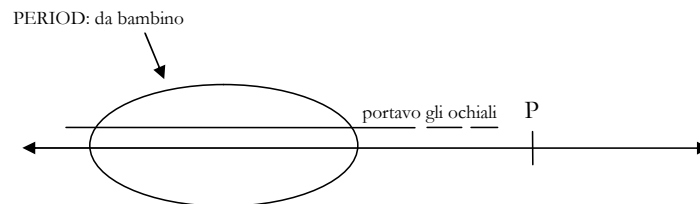
(46) Adesso **leggo** il libro. (nije važno kad sam započeo ni kad ću završiti čitati)

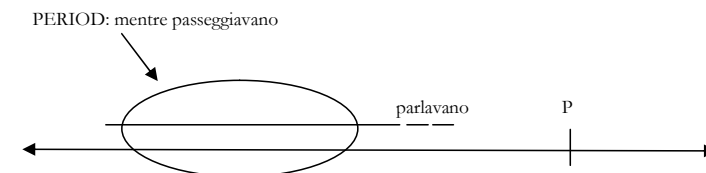
2. ako želimo izdvojiti duži period neke radnje i reći da se ona u tom periodu odvijala ili ponavljala.

I u ovom je slučaju taj period potrebno vremenski odrediti (*kao dijete, kad još nije znala hodati, dok, za vrijeme, u tom periodu, nekad, dok je bio živ, taj dan, te godine...*)

(47) Da bambino **portavo** gli occhiali.

(48) Mentre passeggiavano, **parlavano** ad alta voce.

(49) **Era** bella e molto intelligente. (*quando era giovane, quando era viva, quando la frequentavo*)

(50) **Faceva** freddo. (*quella sera*)

(51) **Avevano** molto da fare. (*in quel periodo*)

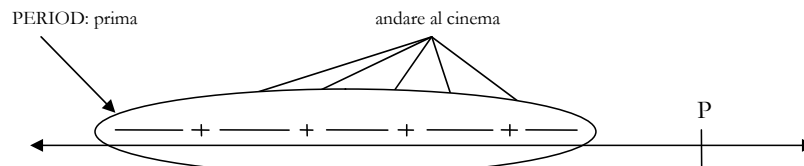
Na rečenice s glagolom u imperfektu može se postaviti pitanje:

Što je netko radio
 Što se događalo
 Kakvo je bilo stanje (situacija)

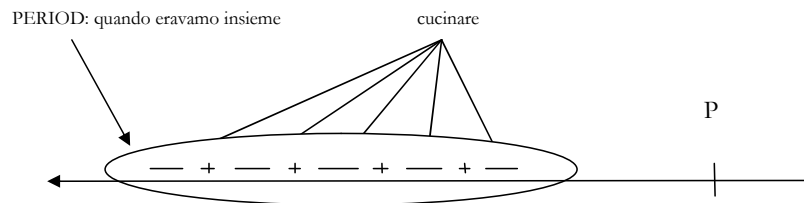
→ u određenom trenutku, ili u određenom vremenskom periodu?

3. da bismo izrazili radnju koja se redovito ponavljala u prošlosti po navici ili s nekom namjerom. I u ovom je slučaju potrebno na neki način odrediti vremenski period (u to vrijeme, prošlo ljeto, kad sam bio mali, nekad, prije, dok sam živio kod tete...):

(52) Prima **andavo** spesso al cinema, adesso no.

(53) Quando eravamo insieme, **cucinavo** sempre io per le feste.

(54) Da piccolo, **mangiava** ogni giorno molti dolci.

(55) Mentre abitavano dai nonni, **si alzavano** alle sette del mattino.

(56) Quest'inverno **mi ammalavo** ogni volta che uscivo senza il cappello.

Međutim, ako se radnja ponavljala u prošlosti, ali smatramo da se to dogodilo slučajno, nećemo upotrijebiti imperfekt:

(57) Quando eravamo insieme, **ho cucinato** sempre io per le feste.

(58) Quest'inverno **mi sono ammalato** ogni volta che sono uscito senza il cappello.

Osim tih triju osnovnih, postoje još i posebne upotrebe imperfekta u kojima imperfekt najčešće zamjenjuje neka druga vremena ili načine. Imperfekt još upotrebljavamo:

– kad želimo nešto pristojno upitati u dućanu ili telefonom (najčešće s glagolom *volere* čiji oblik *volevo* prevodimo s *htio bih...*)

(59) *Al negozio:*

- *Buon giorno,*
- *Buon giorno. Cosa desidera?*
- ***Volevo un etto di prosciutto cotto.***

(60) *Al telefono:*

- *Pronto, ufficio postale?*
- *Sì, mi dica.*
- ***Volevo sapere quanto costa una raccomandata per l'Australia?***

– kad opisujemo snove:

(61) *Ho sognato che **venivo** in una strana città, dove **trovavo** tantissimi animali abbandonati. Ad un certo punto **prendevo** un gatto randagio e **cominciavo** a correre...*

– kad djeca govore čega će se igrati:

(62) *Facciamo che io **ero** la mamma e tu **eri** mio figlio.*

– kad želimo da ishod radnje ostane nepoznat (s modalnim glagolima):

(63) ***Potevamo*** rimanere ancora un po'. (nije jasno jesmo li ostali ili nismo)

(64) ***Siamo potuti*** rimanere ancora un po'. (to smo i učinili)

(65) ***Dovevo*** prendere il treno delle sette. (nije jasno jesam li oputovao tim vlakom ili ne)

(66) ***Ho dovuto*** prendere il treno delle sette. (i oputovao sam upravo tim vlakom)

Pokazalo se da je studentima od velike koristi tablica koja na sažet način prikazuje razlike između perfekta i imperfekta:

imperfekt	perfekt (passato prossimo o remoto)
gleda na radnju iznutra	gleda na radnju izvana
izražava samo dio radnje (trenutak ili period)	izražava čitavu radnju
na radnju gleda kao na proces ili situaciju	na radnju gleda kao na činjenicu
izriče istovremenost	izriče vremenski slijed
izražava radnje koje su se ponavljale s namjerom ili po navici	izražava radnje koje su se ponavljale slučajno
ishod radnje ostavlja nepoznatim	izražava sigurnost u ishod radnje

6. ZAKLJUČAK

Anketa provedena među studentima omogućila je uvid u popis specifičnih pogrešnih uvjerenja koja su potom podijeljena u grupe u odnosu na određene dijelove gradiva. Proučavanjem načina na koji je dotično gradivo prikazano u definicijama i objašnjenjima navedenih udžbenika otkriven je jedan od važnih uzroka problemu. Istraživanje je potvrdilo početnu pretpostavku da je specifično pogrešno uvjerenje vezano uz usvojeno znanje o upotrebi imperfekta u talijanskom jeziku ponajviše uzrokovano pogrešnim razumijevanjem stručnih termina, zbog čega učenici ne razumiju definicije i objašnjenja u srednjoškolskim udžbenicima. Pokazalo se da dotična objašnjenja, iako u biti ispravna, navode učenike na krivi zaključak. Treba naglasiti da je upotreba imperfekta u talijanskom jeziku prilično komplicirana, pogotovo za učenike na početnom stupnju usvajanja jezika. Stoga je od velike važnosti odabrati pravilan pristup tom dijelu gradiva kako bi se učenicima olakšalo razumijevanje te izrazito složene jezične kategorije i time ubrzao proces njezina usvajanja. Pristup predložen u ovom radu pridaje veću važnost stupnju znanja i sposobnostima učenika izbjegavajući nejasne termine i objašnjenja. Osim toga, od početka jasno definira pojam glagolskog vida u talijanskom jeziku ne uspoređujući ga s hrvatskim jer ta praksa učenike više zbunjuje nego što im pomaže. Udžbenici uglavnom upotrebljavaju objašnjenja talijanskih školskih gramatika, koje su pisane za izvorne govornike, koji se već znaju koristiti imperfektom te pojednostavljeno opisuju pojedine situacije u kojima se on koristi, a ne definiraju način na koji imperfekt prikazuje neku radnju. Stranim učenicima to nije dovoljno, pogotovo onima koji u svom jeziku nemaju dovoljno sličnu kategoriju. Oni zahtijevaju konkretniji pristup, čime bi se između ostalog umanjio učinak negativnog prijenosa iz nedovoljno sličnih jezičnih kategorija hrvatskog i engleskog jezika. Stoga je potrebno jasno definirati sva tri tipa imperfektivnosti i popratiti ih sa što više primjera. Predloženi bi model sa sigurnošću doprinio rješavanju postojećeg problema. Zamišljen je kao okvir pomoću kojeg se nastavni materijal može organizirati ovisno o potrebama učenika, kako u udžbenicima tako i u nastavi.

Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja biti od koristi, ponajviše zato što pokazuju stvarno stanje u praksi poučavanja.

LITERATURA

- Balboni, P. E. (2011) *Le sfide di Babele*. Torino: Utet.
- Barić, E. i sur. (2003) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bertinetto, P. M. (1986) *Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano, il sistema dell'indicativo*. Firenze: l'Accademia della Crusca.
- Bertinetto, P. M. (2001) *Il verbo*. U: Renzi, L., Salvi, G. i Cardinaletti, A. (ur.) *Grande grammatica italiana di consultazione II. I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione, nuova edizione*. Bologna: il Mulino, 13-163.
- Bičanić, A., Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. (2013) *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika*. Budimpešta: Croatica.
- Cvikić, L. i Jelaska, Z. (2007) Složenost ovladavanja glagolskim vidom u inojezičnome hrvatskome. *Lahor* 2 (4), 190-216.
- Čilaš Mikulić, M. (2014) Vidiska svojstva glagola fizičke percepcije vidjeti i gledati u hrvatskome jeziku. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 40 (1) 77-91.
- Farkas, M. (1998) Le funzioni dell'imperfetto "modale" italiano in Ungherese. *Nuova Corvina (Rivista di Italianistica) dell'Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria* N° 4, 69-73.
- Jelaska, Z. i Opačić, N. (2005) Glagolski vid i vidski parovi. U: Jelaska, Z. i drugi (ur.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 152-170.
- Katerinov, K. i Boriosi Katerinov, M. C. (1976) *La lingua italiana per stranieri, Corso Superiore*. Perugia: Guerra.
- Katerinov, K. i Boriosi Katerinov, M. C. (1985) *La lingua italiana per stranieri, Corso Elementare ed Intermedio*. Perugia: Guerra.
- Minović, M. (1987) *Sintaksa srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog književnog jezika za više škole. Rečenica, padeži, glagoli*. Sarajevo: Svjetlost.
- Novak Milić, J. (2008) *Kategorija aspekta dvočlanih švedskih glagola u odnosu prema vidu hrvatskih glagola*, doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Novak Milić, J. (2010) Što je što u aspektologiji. *Lahor* 5 (10), 125-143.
- Novak Milić, J. i Čilaš Mikulić, M. (2013) Glagolski vid u inojezičnome hrvatskome – izazov na mnogim razinama. U: Peti - Stantić, A. i Stanojević, M.-M. (ur.) *Jezik kao informacija*. Zagreb: Srednja Europa, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 43-57.
- Opačić, N. (2004) Za sustavno rješenje aspektualnosti u hrvatskom standardnom jeziku. U: Stolac, D., Ivanetić, N. i Pritchard, B. (ur.) *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku; Rijeka, Grafrade, 361-370.
- Pranjković, I. (2012) Gramatika glagola stanja. *Bosanski jezik* (9), 11-23.
- Serianni, L. (1988) *Grammatica Italiana*. Torino: UTET.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2007) *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tartaglione, R. *Elogio dell'imperfezione*. <http://www.scudit.net/mdimperfetto.htm> (8.7.2014.)
- Trask, R. L. (2005) *Temeljni lingvistički pojmovi*. Preveo B. Perak. Zagreb: Školska knjiga.
- http://www.aksaicultura.net/public/cvamici/prof%20Katerin%20Katerinov_CV.PDF (19.6.2014.)
- <http://www.scudit.net/robertotartaglione.htm> (19.6.2014.)

Ostali izvori:

- Bidetti, A., Dominici, M., i Piccolo, L. (2009) *Nuovo progetto italiano 3, Quaderno degli esercizi*. Roma: Edilingua.
- Cozzi, N., Federico, F. i Tancorre, A. (2005) *Caffè Italia 1, Libro degli esercizi/Radna bilježnica iz talijanskog jezika*. Zagreb: Algoritam.
- Cozzi, N., Federico, F. i Tancorre, A. (2006) *Caffè Italia 2, Libro degli esercizi/Radna bilježnica iz talijanskog jezika*. Zagreb: Algoritam.
- Damiani Einwalter, I. (2009) *Stiamo insieme 4, Corso di lingua italiana per le medie superiori/ Udžbenik talijanskog jezika za srednju školu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Damiani Einwalter, I. i Marković Marinković, M. (2009) *Stiamo insieme 2, Corso di lingua italiana per le medie superiori/ Udžbenik talijanskog jezika za srednju školu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Marin, T. i Magnelli, S. (2007) *Nuovo progetto italiano 1, Libro dello studente*. Roma: Edilingua.

THE IMPERFECT IN TEACHING ITALIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

In this paper we analyze specific errors connected with the use of the Italian imperfect tense by students of the Italian language at the University of Zadar. The main aim of the study was to find the key reasons for the students' low level of acquisition in this area of grammar. The research confirmed the hypothesis that the errors were mostly caused by misunderstanding technical terms, due to which the students misunderstood definitions and explanations in high school textbooks. Relevant explanations, although essentially correct, mislead the students to wrong conclusions. The paper offered an alternative approach to the treatment of this area of grammar based on the works and experience of two Italian authors (K. Katerinov and R. Tartaglione).

Key words: Italian language, aspect, imperfective aspect, terminology, Croatian students